

שיבת הפתל - ירושלים

שיחת הגאון הרב אביגדור הלוי נבנצל שליט"א

לפרשת חקת תש"ע

"אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה"

לה טעם ידוע. אמנם ידועים לנו טעמים מסויימים לחלק מן המצוות, אבל איננו מתימרים לדעת את הטעמים האמיתיים שלהן. הרמב"ם כותב, שהתורה רוצה שננסה להבין את טעמי המצוות עד כמה שאנו יכולים (הלכ' מעילה פ"ח ה"ח, ועי' מו"נ ה"ג פל"א). אבל מצד שני צריך לדעת, שהתורה היא מעל השכל שלנו, ואיננו יכולים להשיג את טעמי המצוות עד הסוף. למשל, אכילת מצה. אנו אומרים בהגדה, מצה זו שאנו אוכלים - על שום שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ כשיצאו ממצרים. אבל טעם זה, ודאי איננו הטעם היחיד. הרי מצינו כבר באברהם אבינו שאכל מצות בפסח, עוד לפני יציאת מצרים (תרגום יב"ע בראשית יד, יג), וגם לוט אכל מצות בפסח (עי' רש"י שם יט, ג), למרות שלא יצא ממצרים, ולא עתיד לרדת למצרים ולצאת משם, לא הוא ולא בניו. הרי שהאבות ידעו טעמים אחרים לאכילת מצה בפסח, חוץ מהטעם שלא הספיק בצקם של אבותינו להחמיץ. וגם אם לא ידעו טעמים אחרים, ידעו שרצון ה' הוא שיאכלו מצות בפסח מאיזה טעם שהוא. כך גם מצוות אחרות. אנו יודעים בהן טעמים, אבל לא יודעים את הכל עד הסוף.

אפילו משה רבינו, שהבין את התורה יותר מכל אדם אחר בעולם, והוא כבר שלשת אלפים שנה יושב בגן עדן ולומד תורה, גם הוא לא יודע ומבין את התורה עד הסוף. הפסוק אומר על התורה, "אֵל לֹקֵיִם הַבִּינְךָ דְרָכָה" (איוב כח, כג). רק הקב"ה מבין את התורה עד הסוף. כי התורה היא חכמת אלקים; ובשר ודם, כמה שילמד, לא יכול להגיע לחכמת אלקים. האדמו"ר מקוצק זצ"ל אמר, מה פירוש "תורת ה' תְּמִימָה"? (תהלים יט, ח) - שכמה שלמדו אותה, ופירשו אותה, וחידשו בה חידושים, משה רבינו, וכל הנביאים וכל הדורות - הרי זה כאילו לא נגעו בה עדין. היא עוד שלמה לגמרי. מפני שהתורה היא דעת אלקים, ובשר ודם לא יכול להשיג דעת אלקים בשלמות. יכול לנגוע בה, להשיג משהו, אבל להשיג עד הסוף - אי אפשר.

"דרוש וקבל שכר"

מה שאנו כן חייבים לעשות, זה לנסות להשיג ולדעת את פרטי המצוות, וכן להבין את טעמיהן. כל פרט נוסף שאנו משיגים בתורה, זהו אור גדול. אם איננו מרגישים אותו בעולם הזה, אבל נרגיש אותו בעזרת ה' בעולם הבא. להשיג עוד פרט בתורה, ועוד פרט בתורה - זהו ערך עצום, שאי אפשר לשער! להבין את הסוגיא, להבין את המפרשים, רש"י פירש כך, תוספות פירש כך, הרמב"ם בחר לו שיטה אחרת, לא פזה ולא פזה, צריך לדעת למה, ר' חיים מסביר כך, ר' שמעון מסביר כך... - כל אלו הם חלקים מן האור הגדול, שכל אדם

טעם מצות פרה אדומה - לקיים בלי להבין!

"וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה וְאֶל אַהֲרֹן לֵאמֹר: זֹאת חֻקַּת הַתּוֹרָה אֲשֶׁר צִוָּה ה' לֵאמֹר, דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּקְחוּ אֵלֵיךְ פָּרָה אֲדָמָה וְכו' (במדבר יט, א-ב). למה נקראת מצות פרה אדומה בשם "חֻקָּה"? מסביר רש"י (על פי חז"ל), "לפי שהשטן ואומות העולם מוֹנִין את ישראל לומר, מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה - לפיכך כתב בה חֻקָּה, [לומר לך:] גִּזְרָה היא מִלְפָּנֶי, אין לך רשות להרהר אחריה!" (רש"י שם, ב) כלומר, מצוה זו נקראת חוקה, כי היא כגזרה בלא טעם. מצד שני מביא אחר כך רש"י (מר' משה הדרשן), שמצוה זו באה לכפר על חטא העגל, ומסביר כיצד מְכוּוֹנִים פרטי מצוה זו כנגד עניני חטא העגל (עי' רש"י שם, כב). אם כך, הרי יש טעם למצות פרה אדומה. מדוע אפוא אמרו חז"ל, שהיא גזרה בלי טעם?

יש שרצו לתרץ, ששני הדברים משלימים זה את זה: הרי שרשו של חטא העגל היה, שישאל עשו דבר מְסַכְרֵת לבם. ממילא, התיקון לזה הוא - לעשות בלי להבין. זה גופא מכפר על חטא העגל, לקיים את מצות ה' גם כשאין מבינים את הטעם. אבל העירי כבר, שדבר ברור הוא שמצוה זו לא באה רק כדי לכפר על חטא העגל. הרי מצות פרה אדומה נמסרה כבר בְּמִצְרָיִם (עי' רש"י שמות טו, כה), ואז עדין לא היה חטא העגל. הרי שיש עוד טעמים נעלמים למצוה זו, מלבד הכפרה על חטא העגל, וכיון שאין טעמים אלו ידועים לנו, נקראת מצוה זו "חֻקָּה", כפי שכתב רש"י.

פרה אדומה - משל לכל התורה כולה

והנה, בגמרא (נידה ט, א) נראה, שלא כל העניין של פרה אדומה נקרא חוקה, אלא רק פרט מסוים בה הוא חוקה, וכלפיו אמר שלמה המלך: "אֲמַרְתִּי אֶחְפְּמָה, וְהָיָה רְחוּקָה מִמְּנִי" (קהלת ז, כג). חשבתי שאוכל להבין זאת, אבל אפילו בשבילי (החכם מכל אדם) - זה רחוק. מדוע אפוא נקראת המצוה כולה "חֻקָּה", ועוד יותר מכך - "חֻקַּת הַתּוֹרָה"? הפשט, לכאורה, הוא כך: אם יש פרט אחד בלתי מובן, סימן שכל ההבנה בדבר היא לקויה. ממילא, אם יש לנו איזושהי הבנה בפרה אדומה - דברי ר' משה הדרשן, או טעמים אחרים - והבנה זו אינה מסבירה את כל פרטי הענין, סימן שכל ההבנה והתפיסה שלנו במצוה זו אינה שלמה. ולא רק במצוה זו, אלא בכל המצוות כולן! כי פרט זה, לא ללמד על עצמו יצא, אלא ללמד על הכלל כולו יצא, שאת כל המצוות כולן איננו מבינים עד הסוף. זהו שנאמר, "זאת - חֻקַּת הַתּוֹרָה". המצוה הזאת, מצות פרה אדומה, מגלה על כל התורה כולה, שגם היא חוקה, שאין

משיג ממנו כפי מה שעמל בתורה. אנו יודעים שמעלה גדולה היא שאדם לומד תורה על מנת לעשות (עי' ירו' ברכות פ"א סוף ה"ב). אבל בגמרא נראה, שאחרי שאדם לומד על מנת לעשות, והוא כבר עושה, יש מדרגה גבוהה יותר מזה, והיא - "דרוש וקבל שכר". הפסוק אומר, "הֵקֵן בַּחוּץ מְלֶאכֶתְךָ, וְעִתְדָה בְּשָׂדֶה לְךָ, אַחַר וּבְנִיתָ בֵּיתְךָ" (משלי כד, כז). הגמרא מביאה כמה דרשות על פסוק זה, ואחת מהן היא זו: "הֵקֵן בַּחוּץ מְלֶאכֶתְךָ" - זה מקרא ומשנה וגמרא (שלומד תורה); "וְעִתְדָה בְּשָׂדֶה לְךָ" - אלו מעשים טובים (שמקיים את מה שלומד); "אַחַר וּבְנִיתָ בֵּיתְךָ" - דרוש וקבל שכר (סוטה מד, א). כלומר, אחרי שאדם למד, ומקיים את מה שלמד - שהוא לומד על מנת לעשות, וגם עושה את מה שלמד - יש עוד דרגה נוספת, של "דרוש וקבל שכר". הוא אינו לומד בשביל לדעת מה לעשות, אלא לומד בשביל הלימוד עצמו.

והנה, הגמרא אומרת, שאין אדם עומד על דעת רבו אלא לאחר ארבעים שנה (ע"ז ה, ב). ממילא יש לומר, שעכשיו בסוף ארבעים שנה, הגיעו ישראל למצב של "עומד על דעת רבו", ועל כך הם אומרים שירה! הם שרים על כך שהתורה אינה עוד בבחינת "בֹּרַר" אצלם, להיות לימודה מבוסס רק על שיעורים שהם שומעים ממשנה אהרן והזקנים, אלא מעתה היא בבחינת "בְּאֵר" אצלם. הם מרגישים שהם יכולים כבר לחדש בעצמם חידושים בתורה. ממילא הם אומרים שירה על כך - "עֲלֵי בְּאֵר" - שהגענו לבחינת "בְּאֵר"². כמובן, לא כולם הגיעו למדרגה שווה. היו "מחדשים" גדולים, והיו "מחדשים" קטנים. אבל בסך הכל, כלל ישראל הגיע כאן למדרגת "באר", כל חד לפום דרגא דיליה, ועל זה הם אומרים שירה.

זו גם הסיבה לכך, שרק ישראל אומרים כאן שירה, ולא משה. אצל משה, כבר בתחילת ארבעים שנה היתה התורה בבחינת באר. כבר אז ידע להבין ולחדש חידושים בתורה. לכן אין לו סיבה לומר שירה עכשיו. ובאמת, בתחילת ארבעים שנה, יתכן שאמר שירה. חז"ל הרי אומרים, שבמתן תורה צויה ה' על משה רבינו לומר שירה על התורה (עי' ערכין יא, א-ב, וברש"י שם ד"ה על עסקי קול). אלא שלא פוּרַשׁ בגמרא, איזו שירה אמר משה רבינו על התורה. ולפי דרכנו יתכן לומר, שהשירה שאמר משה רבינו היא השירה הזאת - "עֲלֵי בְּאֵר עֲנֹנוּ לָהּ" (או שירה דומה לזו). כי הוא השיג מיד במתן תורה את בחינת ה"בְּאֵר", ואילו ישראל השיגו זאת רק בסוף ארבעים שנה. אולי מותר לומר פשוט כזה.

"וּמִמֶּתְנָה נַחְלִיאֵל, וּמִנְחֲלִיאֵל בְּמוֹת"

ומה אומרים ישראל בשירה? - "וּמִמֶּתְנָה מִתְנָה" (במדבר כא, יח). שאם אדם משים עצמו כמדבר זה, שהכל דשין בו - תורה ניתנת לו במתנה (עירובין נד, א). כלומר, שיעשה עצמו הפקר כמדבר. לא להקפיד על הכבוד שלו, ולא על העצמיות שלו, אלא כפי שדרשו חז"ל על פסוק אחר שנאמר בפרשתנו - "זאת התורה, אֲדָם פִּי יָמוֹת בְּאֵהָל" וכו' (במדבר יט, יד), "אין דברי תורה מתקיימים אלא במי שממית עצמו עליה" (ברכות סג, ב). מה פירוש "ממית עצמו עליה"? ודאי אין הכוונה ח"ו שימית את עצמו ממש. אלא הכוונה היא, שישתדל לקחת מן העולם הגשמי כמה שפחות³ (כמת, שאיננו נוטל מן העולם כלום). שלא יחפש תענוגות וכד', אלא יתמסר כל כולו לתורה. כשאדם נוהג כך, מפקיר את תאוותיו ואת רצונותיו למען התורה, אז "מִמֶּתְנָה - מִתְנָה". זוכה להשיג את התורה, ולקבל אותה במתנה. לא כמו משה רבינו, אבל לפי מדרגתו, וכפי מה שעשה עצמו כמדבר.

ואולם בנוסף לזה, ישנה גם נקודה אחרת ב"ממית עצמו עליה". "ממית עצמו עליה" פירושו גם, שיכופף דעתו לתורה, ולא ינסה לכופף את התורה לדעתו. הרבה פעמים קורה, שאדם מנסה להתאים את התורה למה שהוא היה רוצה. כך לא זוכים לתורה. לתורה זוכים, רק אם מכופפים את עצמנו למה

משיג ממנו כפי מה שעמל בתורה. אנו יודעים שמעלה גדולה היא שאדם לומד תורה על מנת לעשות (עי' ירו' ברכות פ"א סוף ה"ב). אבל בגמרא נראה, שאחרי שאדם לומד על מנת לעשות, והוא כבר עושה, יש מדרגה גבוהה יותר מזה, והיא - "דרוש וקבל שכר". הפסוק אומר, "הֵקֵן בַּחוּץ מְלֶאכֶתְךָ, וְעִתְדָה בְּשָׂדֶה לְךָ, אַחַר וּבְנִיתָ בֵּיתְךָ" (משלי כד, כז). הגמרא מביאה כמה דרשות על פסוק זה, ואחת מהן היא זו: "הֵקֵן בַּחוּץ מְלֶאכֶתְךָ" - זה מקרא ומשנה וגמרא (שלומד תורה); "וְעִתְדָה בְּשָׂדֶה לְךָ" - אלו מעשים טובים (שמקיים את מה שלומד); "אַחַר וּבְנִיתָ בֵּיתְךָ" - דרוש וקבל שכר (סוטה מד, א). כלומר, אחרי שאדם למד, ומקיים את מה שלמד - שהוא לומד על מנת לעשות, וגם עושה את מה שלמד - יש עוד דרגה נוספת, של "דרוש וקבל שכר". הוא אינו לומד בשביל לדעת מה לעשות, אלא לומד בשביל הלימוד עצמו.

והנה, בשביל לדעת הלכה למעשה, כבר כתב רבי יוסף קארו איך להתנהג, וגם הרמ"א בהגהותיו הוסיף כמה דברים, ופחות או יותר אפשר כבר להסתדר. ממילא, מי שלומד יותר לעומק, ומוסיף לעצמו הבנה עמוקה יותר בדברים, זהו כבר בבחינת "דרוש וקבל שכר", והאור בזה הוא כבר גדול מאד.

"עֲלֵי בְּאֵר" - שירה על התורה

הבנה עמוקה יותר בתורה, קשורה גם לענין אחר בפרשתנו. התורה אומרת: "אֲזוּ יִשִּׁיר וְשָׂרָא אֶת הַשִּׁירָה הַזֹּאת, עֲלֵי בְּאֵר עֲנֹנוּ לָהּ" (במדבר כא, יז). על איזה באר מדובר כאן? בפשטות, מדובר על בארה של מרים, שהיתה הולכת עם ישראל במדבר. ומהו "אז ישיר"? הלא מתחילת ארבעים שנה ניתנה להם הבאר (רש"י שם), ולמה שרו עליה רק עכשיו, בסוף ארבעים שנה שהיו במדבר? - אומרים חז"ל, שהיה נס מיוחד שהיה קשור לבאר, שארע עכשיו, ולכן אמרו עליה שירה רק עכשיו (עי' רש"י שם, טו-טז).

אבל חז"ל פירשו שירה זו לא רק על בארה של מרים, אלא גם על התורה, ש"בְּאֵר" - זו התורה (עי' נדרים נה, א). אלא שאם כך, יש לחזור ולשאול: הרי התורה ניתנה לישראל חמישים יום לאחר שיצאו ממצרים. מדוע אפוא שרים ישראל על התורה רק עכשיו, ארבעים שנה אחר כך? מה קרה עכשיו, שגרם לישראל לומר שירה על התורה?

רש"י שואל עוד שאלה: למה לא נזכר גם משה בשירה הזאת? בשירת הים כתוב, "אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת" (שמות טו, א), ובשירת הבאר כתוב "אז ישיר ישראל את השירה הזאת". משה רבינו לא נזכר כאן. למה? רש"י אומר תירוץ (רש"י במדבר כא, כ), אבל שבעים פנים לתורה, וא"כ אולי מותר לומר גם כך:

שלמה המלך אומר: "שִׁתָּה מֵיָם מְבוֹרָךְ, וְנִזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרְךָ" (משלי ה, טו). מה כוונת הפסוק? וכי זה מה שבא שלמה המלך ללמדנו, מנין לשתות מים? מסבירים חז"ל, שכוונת פסוק זה היא להורות דרך לאדם בלימוד התורה: "בתחילה שִׁתָּה מְבוֹרָךְ, ולבסוף - וְנִזְלִים מִתּוֹךְ בְּאֵרְךָ" (ע"ז יט, א). הרי בור ובאר אינם שוים בתכונתם. בור מקבל מים מן החוץ - מגשם ומזרימת נהרות - ואילו הבאר מוציאה מים מתוך עצמה. אומרים אפוא חז"ל: בשלב ראשון - צריך אדם

על שלשה דברים העולם עומד - שלש דרכים

להדבק בה'

התורה היא אחד משלשה דברים שהעולם עומד עליהם, "על התורה, ועל העבודה, ועל גמילות חסדים" (אבות פ"א מ"ב). למה דוקא על שלשה דברים אלו עומד העולם? הרי תרי"ג מצוות יש בתורה, וכולן חשובות, ומה מיוחד בתורה עבודה וגמילות חסדים יותר משאר המצוות?

אולי מותר לומר כך: הרי תכלית עבודת האדם בעולם הזה היא, להיות דבוק בקב"ה עד כמה שבשר ודם יכול להיות דבוק בו ית', ודבקות זו היא בשלשה דברים המרכיבים את כוחות האדם: במחשבה, ברגש ובכלי המעשה. כנגד שלשת אלו מכוונים שלשת הדברים שהזכירה המשנה - תורה, עבודה וגמילות חסדים.

הדבקות בקב"ה במחשבה, היא על ידי ה"תורה". אמנם מחשבת הבורא היא מעבר ליכולת השגתנו, וכפי שאומר הנביא: "כִּי גִבְהוּ שָׁמַיִם מֵאָרֶץ, כֵּן גִבְהוּ דַרְכֵי מַדְבְּרֵיכֶם וּמַחְשְׁבֹתַי מִמַּחְשְׁבוֹתֵיכֶם" (ישעיהו נה, ט), אבל ה' בחסדו נתן לנו ניצוץ ממחשבתו כדי שנוכל להשיג משהו ממנה, וזוהי התורה. על ידי לימוד התורה, יש לנו בכל זאת תפיסה כלשהי במחשבת ה', כל אחד לפום דרגא דיליה.

והדרך להתדבק בקב"ה ברגש, היא ע"י עבודת הקרבנות. כשאדם מקריב קרבן, הוא צריך להרגיש שהיה רוצה בעצמו להיות הקרבן, כמו שיצחק אבינו הסכים ורצה להשחט ולהיות קרבן עולה לה'. אלא שהקב"ה לא הרשה לאברהם אבינו לשחוט את יצחק, ועל כן גם אנו איננו רשאים למסור את עצמנו להיות קרבן לה'. במקום זה נתן לנו הקב"ה אפשרות להקריב לו בהמות ועופות ומנחה, אבל בעצם הרגשת האדם צריכה להיות, ש"ראוי לו שישפך דמו וישרף גופו, לולא חסד הבורא שלקח ממנו תמורה הקרבן הזה, נפש תחת נפש" (רמב"ן ויקרא א, ט).

היום שאין לנו קרבנות, הדרך העיקרית להדבק בקב"ה ברגש היא ע"י עבודת התפילה. להרגיש כמה גדולה הזכות לעמוד שלוש פעמים ביום ולדבר אל הקב"ה כדבר בן אל אביו, שמדבר אליו מתוך קורבה גדולה. להרגיש שכביכול אנו מדברים פנים אל פנים עם הקב"ה, מודים לו על כל הדברים הטובים שעשה לנו, ומבקשים ממנו שימשיך להיטיב לנו, לתת לנו חכמה ותשובה וסליחה וגאולה וכל שאר הדברים שאנו צריכים. וזוהי הדבקות בקב"ה ברגש.

וגמילות חסדים - זו הדרך העיקרית להדבק בקב"ה בכלי המעשה. הרי כל מטרתה של בריאת העולם, וכל מה שעושה הקב"ה בעולמו לאחר שנברא, הוא להיטיב לברואים⁴; לאנשים לפי צרכם, לבעלי חיים לפי צרכם, וכן למלאכים. לפני בריאת העולם לא היה לקב"ה למי להיטיב. וכיון שִׁמְטָבֵע הטוב להיטיב, ברא הקב"ה את העולם, כדי שיהיה לו למי להיטיב. ממילא, הדרך להידבק בה' במעשה, היא ע"י שנעסוק גם אנו בהטבה לזולתנו.

לימוד תורה שלא לשמה - גם הוא מעלה גדולה

ועוד בענין לימוד התורה: ודאי מטרת התורה היא ללמוד לשמה, להבין דעת עליון כדי לעשות רצון ה', ללמוד על מנת

שהקב"ה רוצה, ולא להפך.

עוד נאמר בשירה, "וּמַמְתַּנֶּה נַחְלִיאֵל, וּמַנְחֵלִיאֵל בְּמוֹת" (במדבר כא, יט). שכיון שלמד תורה וקיבלה במתנה - נַחְלוּ אֶ-ל, והוא עולה לגדולה (עירובין נד, א). במצב זה, לאחר שעלה לגדולה, אם הוא מגיס לבו (מתגאה) - הקב"ה משפילו, שנאמר: "וּמַבְּמוֹת - הִגִּיא" (במדבר כא, ט). הוא יורד לגיא. כי גאותו מוכיחה עליו, שהוא אינו מכופף את עצמו לתורה, אלא להפך - מכופף את התורה לעצמו, ומשתמש בה ככלי להשגת כבוד וגדולה. ובכל זאת, אומרת הגמרא, שאם חוזר בו - הקב"ה חוזר ומגביהו, שנאמר "כֹּל גֵּיא יִנְשָׂא" (ישעיהו מ, ד). הכל תלוי, עד כמה אדם רוצה שהתורה שלומד תהיה תורת ה', ולא תורת עצמו. אמנם צריך לשאוף שהתורה תהיה תורת עצמו, כפי שאומרת הגמרא (קדושין לב, ב), שבהתחלה נקראת התורה תורת ה', ולבסוף נקראת "תורתו", שנאמר: "כִּי אִם בְּתוֹרַת ה' תִּפְצֹו, וּבְתוֹרַתוֹ יִהְיֶה יוֹמָם וְלַיְלָה" (תהלים א, ב), אבל הכוונה ב"תורתו" היא, שהיא יתמזג עם ה' ור, לא שימזג את התורה איתו. כשהיא מתמזג עם התורה, אז היא נהיית "תורתו" בצורה הנכונה והחיובית, ואז הוא זוכה לכל המעלות. "וּמַמְתַּנֶּה נַחְלִיאֵל, וּמַנְחֵלִיאֵל בְּמוֹת".

"אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהָל" - הדרוש והפשט

בענין דרשת חז"ל שהזכרנו לעיל - "זאת התורה, אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהָל", "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה" - צריך להבין: אמנם הדרשה היא רק דרשה, אבל בכל זאת, איך היא קשורה אל הפשט? פשט הפסוק הרי מדבר בענין טומאת מת: "אָדָם כִּי יָמוּת בְּאֵהָל - כָּל הַבָּא אֵל הָאֵהָל וְכָל אֲשֶׁר בְּאֵהָל יִטְמָא שְׂבַעַת יָמִים" וכו'. מה הקשר אפוא, בין "אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה", לפשט הכתוב? - לכאורה, אין כל קשר.

אבל למעשה חושבני שיש קשר בין הדרשה לפשט. הרי מה אומרת כאן התורה? שאדם שמת, למרות שבחיייו היה טהור, ברגע שיצאה נשמתו - נעשה גופו אבי אבות הטומאה. משמע, שהגוף לבדו - הוא אבי אבות הטומאה; ורק הנשמה, שהיא החלק הרוחני שבאדם, היא זו שנותנת לו את הקדושה והטהרה! ממילא יש ללמוד מכאן, שכדי לזכות לתורה, שהיא קדושה וטהורה, יש "להמית" את הגוף ו"להחיות" את הנשמה, שרק לה יש כח של קדושה וטהרה; מה שאין כן לגוף, שהוא אבי אבות הטומאה.

אמנם הקב"ה ברא אותנו כך, שאיננו יכולים להיות בלי גוף, ומוכרחים לספק לגוף את צרכיו- וכפי שאמר הלל לתלמידיו (לאחר שסיים ללמוד עמם), שעכשיו הוא הולך לגמול חסד לנפשו, ע"י שיספק לגוף את צרכיו, וכך תוכל נפשו להמשיך ו"להתארח" בגופו (ויק"ר לד, ג). אבל סוף סוף, הגוף מצד עצמו מסתיר את האור האלקי. לכן, כשהנשמה עוזבת אותו, והוא נשאר לבדו, הוא אבי אבות הטומאה. ממילא גם מן הפשט אפשר ללמוד, ש"אין דברי תורה מתקיימין אלא במי שממית עצמו עליה"; שמרחיק את עצמו מעניני הגוף, ולא הגוף עיקר אצלו, אלא הנשמה. ממילא, במצב כזה, דברי תורה יכולים להקלט אצלו ולהתקיים אצלו.

את התורה קרדום לחפור בה, אלא להפך, עושה את הפרנסה קרדום לחפור בו תורה. זוהי טעות גדולה, מה שחושבים, שללמוד בכלל זה פסול.

אבל אפילו אם מישהו יחליט שהוא באמת לא לומד לשמה, אלא לומד כדי לקבל מילגה חדשית מן הכולל, גם זה עדין יותר טוב מלא ללמוד כלל. יותר טוב ללמוד שלא לשמה, מאשר לא ללמוד כלל, ולצאת מהכולל ולחפש משהו אחר. אם אדם אינו לומד, אין חיים לנשמה שלו. הוא המת האמיתי. לעומת זאת, אם אדם לומד תורה, הוא נופח באפי עצמו נשמת חיים, ובעזרת ה' יזכה להגיע, גם בעולם הזה לאורך ימים בימינה ובשמאלה עושר וכבוד, וגם בעוה"ב, להנות מזיו השכינה, לשבת עם משה רבינו וכל הצדיקים בגן עדן כל הימים.

לעשות, ללמוד על מנת ללמד, דרוש וקבל שכר - כל אלו הן מטרות נעלות מאד בלימוד התורה. אבל צריך לדעת, שגם תורה שלא לשמה היא מעלה גדולה. אמנם לא כמו תורה לשמה, אבל גם תורה שלא לשמה היא מעלה גדולה, ובפרט מפני שחכמים הבטיחו לנו, שהלומד שלא לשמה, סופו שיגיע גם ל"לשמה" (פסחים נ, ב). ממילא, גם אם אדם אינו זוכה בשלבים הראשונים ללמוד לגמרי "לשמה", אלא לומד מתוך חשבונות ונגיעות, בכל זאת כדאי ללמוד. הוא יגיע לדרגות העליונות בע"ה.

חוץ מזה, יותר טוב "ללמוד" - שלא לשמה, מאשר "לא ללמוד" - לשמה. מה פירוש "לא ללמוד" - לשמה? פירושו של דבר הוא, שאדם אומר: "אינני רוצה ללמוד על מנת לקבל פרס, לכן לא אלמד כלל"! זוהי טעות גדולה! עדיף ללמוד על מנת לקבל פרס, מאשר לא ללמוד כלל. לפעמים אנשים טוענים, שאם אדם יושב בכולל ומקבל מילגה מן הכולל, זהו כבר לימוד תורה שלא לשמה, כי הוא לומד בשביל המילגה. אבל זוהי טעות גדולה. קבלת מילגה מן הכולל, אינה הופכת את הלימוד ללימוד שלא לשמה; שהרי הלומד בכולל, אינו לומד בשביל לקבל מילגה, אלא להפך! הוא מקבל מילגה, כדי שיוכל ללמוד בכולל! הרי בלי לאכול אי אפשר ללמוד, וגם את האשה והילדים צריך לפרנס, ממילא הוא מוכרח לקחת מילגה כדי שיוכל ללמוד. הוא לא עושה

השיחה נערכה על פי הבנתו של העורך,
וכל טעות או חסרון (אם ישנם) יש לתלות בעורך בלבד.

1. ובגדר הענין מה הם "חידושי תורה", כתב הגר"ח מוולוז'ין ז"ל כך: "חידושי תורה נקרא כל מה שלומד יותר ומתבררים הדברים ומחוררים אצלו, כל זמן שאתה ממשמש אתה מוצא בהם טעם. וכשמרבה לחזור מתבארים בזה טעמים ופירושים שנתחדשו, וזה נקרא חידושי תורה, בין שהיא קמח'ש או אחר, רק שיצא הדבר לאור" (כתר ראש אות נ"ו).

2. ועי' ב"העמק דבר" לנצי"ב זצ"ל (במדבר כא, א ב"הרחב דבר") שכתב, שתיבת "בְּאֵר" יסודה מהפסוק "בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן בְּאֵרֵי מוֹאָב הוֹאִיל מִשֶּׁה בְּאֵר אֶת הַתּוֹכָה הַזֹּאת" (דברים א, ה), "שלימד שם משה לישראל פלפולה של תורה, איך כל הקבלות בתורה שבעל פה מרומז בדקדוקי המקרא ע"פ י"ג מידות והיות התלמוד. והתועלת מזה הלימוד הוא, שאפשר להוסיף לקח בכל עת, ונעשית כמעין המתגבר". וזה היה בסוף ארבעים שנה שהיו במדבר, כמבואר בפסוק (שם, ג), והוא בחינת ה"בְּאֵר" שנתבארה כאן. וע"ש שזהו ענינה של תורה שבעל פה, שע"כ הפלפול אפשר להוסיף לקח בכל עת, ונעשית כמעין המתגבר. ונכתב ב"אור גדליהו" (חקת, אות ג'), דעל פי זה יש לפרש את דברי האבן עזרא שכתב, שמה שכתוב בתורה הוא רק "תחילת השירה, ולא נכתבה כולה" (אב"ע במדבר כא, יז). די"ל, שכיון שיסוד השירה הוא על תורה שבע"פ, כנ"ל, לכן לא נכתבה כולה, אלא נשארה בחלקה בבחינת תורה שבעל פה. וכתב עוד, דלפ"ז יש לבאר מה שלכאורה קשה, דהלא מבואר בגמרא שכל השירות כולן נכתבות אריח על גבי לבנה (מגילה טז, ב), ולמה שונה שירה זו שנכתבה כמו שאר התורה. וכתב די"ל, דכיון שיסוד שירה זו הוא על תושבע"פ, לכן אין בה "דיני כתיבה" גמורים, ונשארה לגבי פרט זה כתושבע"פ, שאין בה דין "אריח על גבי לבנה", כמובין.

3. עי' ברמב"ם שפירש כן (הלכ' תלמוד תורה פ"ג הי"ב).

---

4. עי' "דעת תבונות" לרמח"ל (מהדורת הגה"צ רבי חיים פרדלנדר זצ"ל, סי' י"ב-י"ח), שבאר שזו היתה כוונת ה' בבריאה. וכן דעת האר"י ז"ל וכל המקובלים.